

Mujkošová, Tamara

Umelecká literatúra ako zrkadlo veľkej tragédie ruského národa

Opera Slavica. 2023, vol. 33, iss. 3, pp. 77-79

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2023-3-14>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79388>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20240131

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

<https://doi.org/10.5817/OS2023-3-14>

Umelecká literatúra ako zrkadlo veľkej tragédie ruského národa

OPERA SLAVICA [XXXIII / 2023 / 3]

[recenze]

CINTULA, I.: *Morálna dilema v ruskej literatúre reflektujúcej obdobie 1917 – 1922 (na príklade vybraných literárnych diel)*. Brno: Tribun EU, 2023. 182 s. ISBN 978-80-263-1761-6.

20. storočie sa v Rusku uviedlo doslova radikálnym spôsobom. Dôkazy o tomto tvrdení prinášajú nielen vedecké publikácie z oblasti histórie, ale i mnohé kultúrne artefakty, ktorých výpovedná hodnota si v mnohých prípadoch zachováva, skutočne, vysokú úroveň.

Ruské impérium bolo sužované revolučnou krízou, ktorú rozpútala Prvá ruská revolúcia v rokoch 1905 – 1907 odpovedajúca predovšetkým na vojnu s Japonskom a tzv. krvavú nedeľu. Tieto revolučné nepokoje sa počas 1. svetovej vojny ešte prehĺbili a napokon viedli až k pádu monarchie. V ruskej spoločnosti zavládol hlboký ideologický, politický a sociálny rozkol ktorý v roku 1917 vyvrcholil dvomi búrlivými revolúciami a krutou občianskou vojnou kváriacou ruský ľud viac než päť rokov. A hoci táto krvavá bratovražedná vojna bola bojom dvoch ideologických táborov: červených a bielych, tým najbolestnejším spôsobom sa dotkla celého ruského národa. Po víťazstve bolševikov, teda červených, sa začala písať nová éra ruskej histórie, ktorá niesla názov Sovietsky zväz.

Pohnuté obdobie rokov 1917 – 1922 sa teda, logicky, odzrkadlilo aj v umeleckej literatúre, vďaka čomu je možné aj v súčasnosti pomerne intenzívnym spôsobom precítiť kus jeho marazmu.

Zaujímavou sondou do obdobia ruskej občianskej vojny prostredníctvom umeleckej literatúry je monografia Igora Cintulu s názvom *Morálna dilema v ruskej literatúre reflektujúcej obdobie 1917 – 1922 (na príklade vybraných literárnych diel)*, ktorá vyšla začiatkom tohto roka v brnenskom vydavateľstve Tribun EU. Hoci ju autor rozdelil na dve základné časti, za zmienku stojí i predslov, v ktorom čitateľa stručne oboznamuje s genézou a obsahom publikácie, a úvodná kapitola s krátkym výkladom o vplyve vládnucej ideológie 20. storočia na literatúru a postupnej zmene v danej oblasti od začiatku 21. storočia. V ďalšej kapitole je snahou autora definovať pojem morálna dilema, pričom podotýka, že „...čo je v jednej historickej epoche (alebo prípadne spoločnosti/komunite) považované za nemorálne a hodné odsúdenia, môže byť v inom období či spoločnosti (komunite) prijímané ako bežná prax“.¹ Na dané tvrdenie potom

1 CINTULA, I.: *Morálna dilema v ruskej literatúre reflektujúcej obdobie 1917 – 1922 (na príklade vybraných literárnych diel)*. Brno: Tribun EU, 2023, s. 17.

nadväzuje vysvetlením, že na determináciu samotnej morálnej dilemy často vplýva subjektívna percepcia reality, svetonázor a ďalšie premenné. Pripomína však, že sa pokúsi „...v čo najobjektívnejšej miere v analyzovaných literárnych dielach nahliadnuť do ‚vnútra‘ konkrétnych postáv a zachytiť ich interné zmeny, hodnotové transformácie, ako aj konfrontácie zažitých morálnych princípov s ‚novými‘ hodnotami, rodiacimi sa v kontexte občianskej vojny a vedúce k morálnym dilemám“.²

Prvá časť publikácie nesie súhrnný názov *Historický kontext a jeho literárna reflexia*. Už v jej prvej kapitole (*Rusko na ceste k občianskej vojne*) dostáva čitateľ možnosť oboznámiť sa s historickými súvislosťami, ktoré vyústili až do tragickej občianskej vojny a s ňou súvisiacej prvej vlny ruskej emigrácie, počas ktorej krajinu opustilo, podľa rôznych údajov, od 1,5 do 3 miliónov ľudí, najmä inteligencie). Autor tak plynule prechádza k ďalšej kapitole (*Kríza hodnôt*), v ktorej pripomína dôležitý fakt, a síce, že ruská mentalita považuje minulosť svojho národa za omnoho významnejší fenomén, než len vývoj historických udalostí. Tento dôvod len umocňoval hodnotovú krízu jednotlivca v novej ruskej spoločnosti, v ktorej dôležitú úlohu zohrávala ideológia nekorešpondujúca s predchádzajúcimi kultúrnymi zásadami. Pojmu ideológia sa I. Cintula venuje podrobnejšie, pričom o nej píše ako o uzatvorenom systéme „ideí, pojmov a presvedčení, ktorý sa používal na ospravedlňovanie a presadzovanie mocenských záujmov...“.³ S tým súvisel i vznik Proletkultu a jeho zásah do umeleckej literatúry, na čo autor tiež obracia pozornosť a pripomína zaujímavý fakt, „že každé významné obdobie chaosu v ruskej histórii viedlo k výmene starého autoritárskeho systému za nový, zdanlivo zásadne odlišný od predchádzajúceho“.⁴ Tretia kapitola prvej časti publikácie s názvom *Občianska vojna v ruskej literatúre* sa v úvode zaoberá pojmom *umelecký model sveta* a definuje ho ako subjektívny pohľad autora na rôzne objektívne skutočnosti. Ďalej poukazuje na fenomén občianskej vojny vyskytujúci sa v rôznych literárnych žánroch a postupné rozdelenie spisovateľov do dvoch táborov „...červených“ a „bielych“, podľa toho, ktorú stranu občianskej vojny svojou tvorbou podporovali“.⁵ V tejto kapitole autor venuje pozornosť tematickej tvorbe M. A. Vološina, A. S. Serafimoviča, I. E. Babela, F. V. Gladkova, I. A. Bunina, A. A. Fadejeva, M. A. Bulgakova, A. N. Tolstého, M. A. Šolochova, B. L. Pasternaka a iných a dodáva, že „tieto literárne diela môžeme považovať za druh kultúrnej komunikácie, ktorá sa už v momente ich napísania stala cenným artefaktom,

2 Tamže, s. 18.

3 Tamže, s. 41.

4 Tamže, s. 47.

5 Tamže, s. 55.

reflektujúcim cez prizmu umeleckej literatúry protirečenie absurdít dobovej morálky a nového (novo formovaného) hodnotového systému a človeka v ňom“.⁶

Reflexii morálnej dilemy v ruskej literatúre o občianskej vojne sa I. Cintula venuje v prvej kapitole druhej časti monografie so súhrnným názvom *Analýza vybraných literárnych diel*. Ďalšie tri kapitoly tejto časti sú už samotnou analýzou troch konkrétnych literárnych diel – dvoch poviedok: *Štyridsiaty prvý* B. A. Lavreňova a *Rodinný človek* M. A. Šolochova a románu *Slnko mŕtvych* I. S. Šmeľova.

V časti s názvom *Tri pohľady na človeka a jeho internú zmenu* autor poukazuje na silu vplyvu ideologického tlaku, na ťažkú skúšku morálnych i duchovných hodnôt postáv všetkých troch analyzovaných diel, na základe čoho u nich vznikajú dilemy „ako následok pomerne intenzívneho vnútorného boja dvoch protikladov ‚ideologickej pravdy‘ a ‚ľudskej pravdy“.“⁷ V tejto kapitole dostane čitateľ akési krátke zhrnutie podstaty súvisiacej s tematikou občianskej vojny vo všetkých troch predstavených literárnych dielach.

Keďže sa I. Cintula vo svojej publikácii orientuje na tému, ktorá z dlhodobého aspektu nepatrí k popredným predmetom výskumu v rámci slovenskej rusistiky, považujeme ju za významný prínos, a to nielen v oblasti literárnej vedy. Podľa nášho názoru má recenzovaná monografia výrazný edukatívny potenciál a právom sa môže zaradiť k vzdelávaciemu materiálu v rámci literatúry, histórie, alebo výučby ruského jazyka (formou lingvoreálií) pre študentov vysokých ale i stredných škôl.

Tamara Mujkošová

Bibliografia:

CINTULA, I.: *Morálna dilema v ruskej literatúre reflektujúcej obdobie 1917 – 1922 (na príklade vybraných literárnych diel)*. Brno: Tribun EU, 2023. 182 s. ISBN 978-80-263-1761-6.

About the author

Tamara Mujkošová

University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava, Faculty of Arts, Department of Russian Studies, Trnava, Slovakia

mujkosova1@ucm.sk

<http://orcid.org/0000-0001-8574-1956>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

6 Tamže, s. 78.

7 Tamže, s. 162.